EUROPOS
KOMISIJA

Briuselis, 2013 10 04
COM(2013) 683 final

KOMISIJOS ATASKAITA TARYBAI IR EUROPOS PARLAMENTUI

Tarybos direktyvos 91/676/EEB dėl vandenų apsaugos nuo taršos nitratais iš žemės ūkio šaltinių įgyvendinimas remiantis 2008–2011 m. valstybių narių ataskaitomis

{SWD(2013) 405 final}

KOMISIJOS ATASKAITA TARYBAI IR EUROPOS PARLAMENTUI

Tarybos direktyvos 91/676/EEB dėl vandenų apsaugos nuo taršos nitratais iš žemės ūkio šaltinių įgyvendinimas remiantis 2008–2011 m. valstybių narių ataskaitomis

1. ĮVADAS

Tarybos direktyva 91/676/EEB (toliau – Nitratų direktyva) siekiama mažinti vandens taršą, kurią sukelia nitratai iš žemės ūkio šaltinių, ir užkirsti kelią tokiai taršai įpareigojant valstybes nares imtis įvairių veiksmų:

- stebėti visų rūšių vandens telkinius (juose esančių nitratų koncentraciją ir vandenų trofinę būklę);
- remiantis direktyvos I priede apibrėžtais kriterijais nustatyti užterštus vandenis arba vandenis, kuriems kyla taršos pavojus;
- nustatyti nitratams jautrias zonas, iš kurių vanduo patenka į nustatytus užterštus vandenis ir taip didina jų taršą;
- sukurti gerosios žemės ūkio patirties kodeksus, kurie savanoriškai įgyvendinami visoje valstybės narės teritorijoje;
- sukurti veiksmų programas ir jose numatyti nustatytose nitratams jautriose zonose arba visoje teritorijoje privalomų įgyvendinti priemonių, padedančių užkirsti kelią vandens taršai nitratais ir ją mažinti, rinkinį;
- bent kas ketverius metus peržiūrėti ir prireikus persvarstyti nustatytas nitratams jautrias zonas ir veiksmų programas, ir
- kas ketverius metus teikti Komisijai direktyvos įgyvendinimo pažangos ataskaitą.

Pagal Nitratų direktyvos 10 straipsnį valstybių narių teikiamose ataskaitose visų pirma turėtų būti išdėstyta informacija apie gerosios žemės ūkio patirties kodeksus, nustatytas nitratams jautrias zonas, vandens stebėjimo rezultatus ir pateikta veiksmų programų, susijusių su nitratams jautriomis zonomis, atitinkamų aspektų suvestinė.

Pagal šias ataskaitas parengusi ataskaitą Komisija vykdo direktyvos 11 straipsnyje nustatytus įpareigojimus. Komisijos ataskaita iš esmės pagrįsta valstybių narių pateikta informacija, susijusia su 2008–2011 m. laikotarpiu, be to, prie jos pridedamas Komisijos tarnybų darbinis dokumentas **(**SEC(2013)xxx), kuriame pateikiami žemėlapiai ir lentelės su tiek ES lygmens, tiek atskirų valstybių narių pateikta informacija apie maistinių medžiagų iš žemės ūkio šaltinių poveikio, , vandens kokybės rodiklius ir nustatytas nitratams jautrias zonas.

Tai antras kartas, kai ataskaitas pateikė visos 27 valstybės narės. Taigi dabar visų valstybių narių informaciją galima palyginti su ankstesnio ataskaitinio laikotarpio duomenimis. Ataskaitos pateiktos 2012 m., o papildoma informacija – 2013 m. pradžioje.

2. ŽEMĖS ŪKIO POVEIKIO KITIMAS

Gyvulių populiacija

Gyvulių populiacija yra vienas pagrindinių žemės ūkio poveikio aplinkai šaltinių. Didelis gyvulių skaičius konkrečioje teritorijoje arba regione kelia didelį pavojų aplinkai, nes mėšlo gamyba yra neproporcingai didelė, palyginti su naudojamu žemės plotu ir poreikiu auginti kultūras. Dėl šio pusiausvyros nebuvimo atsiranda maistinių medžiagų perteklius, kurio didelė dalis, jei neišvežama iš regiono, anksčiau ar vėliau patenka į vandenį (nitratų ir fosfatų forma) ir orą (amoniako ir azoto oksidų forma).

Kadangi ne visos valstybės narės pateikė išsamius gyvulių skaičiaus duomenis[1], toliau nurodoma oficiali Eurostato statistika.

Kalbant apie galvijus[2] pažymėtina, kad, palyginus 2004–2007 ir 2008–2011 m. ataskaitinius laikotarpius, ES-27 pastebimas nedidelis galvijų skaičiaus mažėjimas (–2 %)[3]. Didžiausias santykinis galvijų skaičiaus mažėjimas buvo Rumunijoje (–20 %), Maltoje (–17 %), Bulgarijoje (–13 %) ir Slovakijoje (–9 %), o didesnis jų skaičius visų pirma užfiksuotas Nyderlanduose (+6 %), Lenkijoje (+4 %) ir Prancūzijoje (+4 %).

Pieninių galvijų skaičius ES-27 nuo 2004–2007 iki 2008–2011 m. sumažėjo 5 %[4]. Didžiausias santykinis pieninių galvijų skaičiaus mažėjimas buvo Rumunijoje (–18 %), Slovakijoje (–15 %), Ispanijoje (–14 %), Bulgarijoje ir Portugalijoje (–13), Estijoje, Maltoje ir Graikijoje (–12 %), Vengrijoje ir Lietuvoje (–11 %), o Liuksemburge (+8 %), Nyderlanduose (+4 %) ir Danijoje (+3 %) šių galvijų populiacija gausėjo.

Kiaulių skaičius ES-27 nuo 2004–2007 iki 2008–2011 m. ataskaitinio laikotarpio sumažėjo 5 %[5]. Didžiausias santykinis kiaulių skaičiaus mažėjimas buvo Slovakijoje (–36 %), Čekijoje (–33 %), Slovėnijoje (–28 %), Bulgarijoje (–26 %), Lenkijoje (–22 %), Vengrijoje (–19 %), Maltoje (–18 %), Lietuvoje (–16 %) ir Rumunijoje (–14 %). Kiaulių populiacija didėjo Graikijoje (+10%), Nyderlanduose (+7 %), Liuksemburge (+6 %) ir Estijoje (+3 %).

Eurostatas turi tik 2003, 2005, 2007 ir 2010 m. naminių paukščių duomenis[6]. Remiantis šiais duomenimis galima teigti, kad, nepaisant didelių skirtumų tarp valstybių narių, padėtis ES-27 iš esmės nesikeičia. Naminių paukščių skaičius ypač padidėjo Latvijoje (+28 %), Slovėnijoje (+22 %), Austrijoje (+19 %) ir Nyderlanduose (+13 %), o sumažėjo Kipre (–21 %), Bulgarijoje (–16 %), Estijoje (–17 %), Suomijoje (–11 %) ir Airijoje (–10 %).

---

1 Valstybių narių pateikti duomenys nurodomi Komisijos tarnybų darbinio dokumento I skirsnio 1 lentelėje.

2 Sąvoka „galvijai“ reiškia visas galvijų kategorijas.

3 Žr. Komisijos tarnybų darbinio dokumento I skirsnio 2.1 lentelę; procentinis pokytis buvo apskaičiuotas kaip vidutinių 2008–2011 m. laikotarpio skaičių ir vidutinių 2004–2007 m. laikotarpio skaičių pokytis: [(2008–2011 m. vidurkis) – (2004–2007 m. vidurkis)] / [(2004–2007 m. vidurkis)] x 100.

4 Žr. Komisijos tarnybų darbinio dokumento I skirsnio 2.2 lentelę.

5 Žr. Komisijos tarnybų darbinio dokumento I skirsnio 2.3 lentelę.

6 Žr. Komisijos tarnybų darbinio dokumento I skirsnio 2.4 lentelę.

Taip pat pastebimas didelis avių skaičiaus kitimas[7]. Palyginus abu ataskaitinius laikotarpius, avių skaičius santykinai ypač padidėjo Lietuvoje (+67 %), o sumažėjo Portugalijoje (–30 %), Nyderlanduose (–28 %) ir Lenkijoje (–26 %).

Remiantis valstybių narių pateiktais duomenimis, palyginus abu ataskaitinius laikotarpius, azoto turinčio gyvulių mėšlo naudojimas daugiau nei 10 % sumažėjo Čekijoje, Lietuvoje, Portugalijoje, Slovakijoje, Ispanijoje ir Šiaurės Airijoje, o daugiau nei 10 % padidėjo Kipre, Vengrijoje ir Švedijoje. Ne visos valstybės narės pateikė azoto turinčio gyvulių mėšlo naudojimo duomenis, todėl bendro ES-27 vidurkio apskaičiuoti negalima.

Mineralinių trąšų naudojimas

Remiantis Eurostato ir „Fertilizers Europe“[8] duomenimis, mineralinės kilmės azoto trąšų naudojimas ES-27 2008–2010 m., palyginti su 2006–2007 m., sumažėjo 6 %[9]. Nuo 2010 m. azoto trąšų naudojimas išliko stabilus[10]. Metinis azoto trąšų sunaudojimas ES šiuo metu sudaro apytiksliai 11 mln. tonų, t. y. beveik 30 % mažiau nei jų buvo naudojama prieš dvidešimt penkerius metus. 2010 m. buvo sunaudojama apytiksliai 2,5 mln. tonų fosforo ir kalio trąšų, t. y. beveik 70 % mažiau, palyginti su ypač aktyviu jų naudojimu 9-ojo dešimtmečio pabaigoje[11].

Azoto balansas ir azoto patekimas į aplinką

Pažymėtina, kad visose valstybėse narėse azoto balansas labai skiriasi. Tą patį galima pasakyti ir apie fosforo kiekį[12].

Ne visos valstybės narės pateikė informaciją apie azoto patekimą į aplinką[13]. Tačiau remiantis turimais duomenimis galima teigti, kad į aplinką patenka mažiau azoto. Žemės ūkis, kaip ir ankstesniais ataskaitiniais laikotarpiais, išlieka pagrindiniu šaltiniu, iš kurio azotas patenka į aplinką. Santykinė tarša gyvulių mėšlu, mineralinės kilmės trąšomis ir iš kitų taršos šaltinių valstybėse narėse yra skirtinga, be to, ši tarša nevienoda ir pačiose valstybėse narėse. Tai priklauso nuo įvairių veiksnių, įskaitant populiacijos tankį, visų pirma kai kuriose pakrantės srityse.

3. VANDENS STEBĖJIMAS, KOKYBĖ IR TENDENCIJOS

Stebėjimo tinklai

Požeminis vanduo

Bendras požeminio vandens stebėjimo stočių ES-27 skaičius, apie kurį pranešta, palyginti su 2004–2007 m., padidėjo apytiksliai 10 %, t. y. iki 33 493 stočių 2008–2011 m. ataskaitiniu laikotarpiu. Vidutinis tinklo tankis ES – 8 stotys 1 000 km^2 žemės plote[14]. Tankiausias stočių tinklas yra Maltoje ir Belgijoje, kur yra atitinkamai beveik 130 ir 100 stočių 1 000 km^2 žemės plote. Mažiausias tankis yra Suomijoje ir Vokietijoje – mažiau nei viena stotis 1 000 km^2.

---

7 Žr. Komisijos tarnybų darbinio dokumento I skirsnio 2.5 lentelę.

8 „Fertilizers Europe“ yra trąšų gamintojų asociacija.

9 Žr. Komisijos tarnybų darbinio dokumento I skirsnio 4 lentelę. 3 lentelėje pateikiami metinio trąšų ir azoto turinčio gyvulių mėšlo sunaudojimo valstybės narėse duomenys.

10 Žr. Komisijos tarnybų darbinio dokumento I skirsnio 1 paveikslą.

11 Žr. Komisijos tarnybų darbinio dokumento I skirsnio 1 paveikslą.

12 Žr. Komisijos tarnybų darbinio dokumento I skirsnio 5 lentelę.

13 Išsamius duomenis pateikė tik 15 valstybių narių.

14 Žr. Komisijos tarnybų darbinio dokumento I skirsnio 6 lentelę ir 2 paveikslą.

Vidutinis mėginių ėmimo dažnis ES beveik 3 kartai per metus. Latvijoje, Lietuvoje ir Danijoje mėginiai imami kartą per metus, o Jungtinėje Karalystėje ir Belgijoje – 5 kartus per metus[15].

Paviršinis vanduo

Bendras gėlo vandens stebėjimo stočių skaičius, apie kurį pranešta, palyginti su 2004–2007 m., ES-27 padidėjo apytiksliai 9 %, t. y. iki 29 018 stočių 2008–2011 m. laikotarpiu. Vidutinis stočių tankis ES – 6,9 stoties 1 000 km^2 žemės plote. Didžiausias stočių tankis yra Jungtinėje Karalystėje ir Belgijoje, o mažiausias – Suomijoje, Graikijoje ir Vokietijoje[16].

Kalbant apie sūriuosius vandenis pažymėtina, kad bendras stebėjimo stočių skaičius, palyginus abu ataskaitinius laikotarpius, ES-27 padidėjo nuo 2 577 iki 3 210[17].

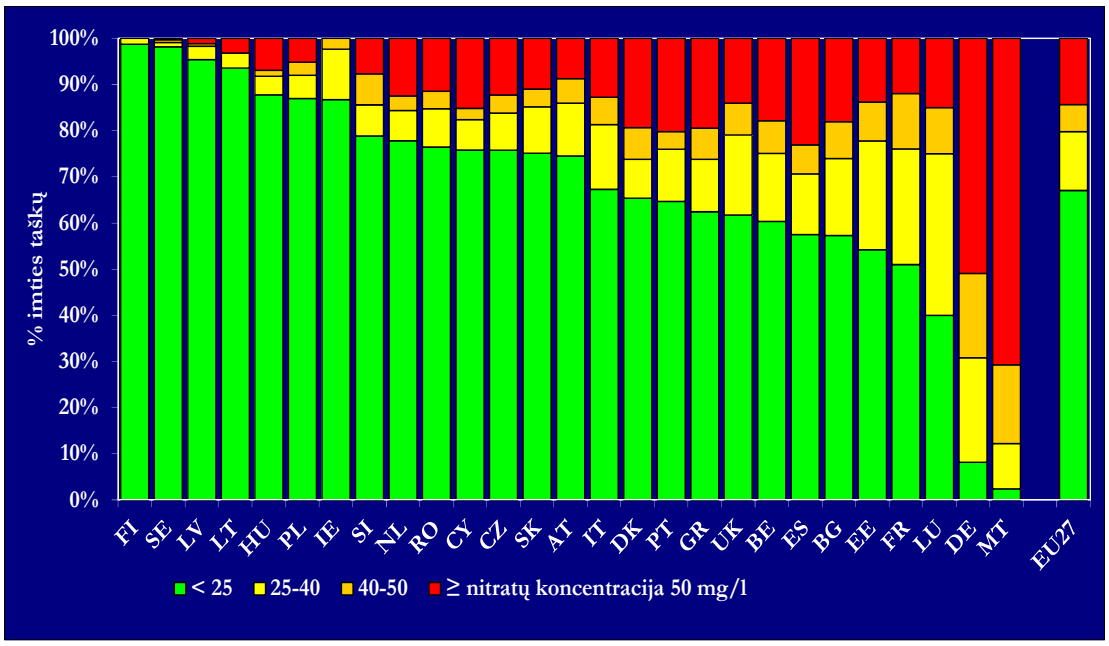
Paviršinio vandens mėginių ėmimo dažnis (visuose vandens telkiniuose) yra skirtingas. Maltoje ir Graikijoje mėginiai imami 3 kartus per metus, Danijoje – beveik 60 kartų per metus[18].

Vandens kokybė

Požeminis vanduo

2008–2011 m. ES-27 14,4 % požeminio vandens stebėjimo stočių paimtuose mėginiuose nitratų koncentracija viršijo 50 mg/l, o 5,9 % požeminio vandens stočių šis rodiklis sudarė nuo 40 mg/l iki 50 mg/l[19]. Padėtis šiek tiek pagerėjo, palyginti su ankstesniu ataskaitiniu laikotarpiu, kai 15 % stočių paimtuose mėginiuose nitratų koncentracija viršijo 50 mg/l, o 6 % stočių paimtuose mėginiuose šis rodiklis sudarė nuo 40 mg/l iki 50 mg/l. Mažiausia nitratų koncentracija nustatyta Suomijoje, Švedijoje, Latvijoje, Lietuvoje ir Airijoje, o didžiausia – Maltoje ir Vokietijoje. Skirtingų rūšių požeminio vandens telkiniuose geriausios kokybės vanduo aptiktas giluminiuose požeminio vandens telkiniuose; beveik 85 % stočių paimtuose mėginiuose nitratų koncentracija buvo mažesnė nei 25 mg/l[20]. 5–15 metrų gylyje esančių vandeningojo sluoksnio požeminio vandens stebėjimo stočių paimtuose mėginiuose nitratų koncentracija dažniau viršijo 50 mg/l, palyginti su giliau esančiais vandeningojo sluoksnio požeminio vandens telkiniais, tačiau skirtumai tarp skirtingame gylyje esančių požeminio vandens telkinių nebuvo dideli.

15 Žr. Komisijos tarnybų darbinio dokumento I skirsnio 3 paveikslą.
16 Žr. Komisijos tarnybų darbinio dokumento I skirsnio 7 lentelę ir 4 paveikslą.
17 Žr. Komisijos tarnybų darbinio dokumento I skirsnio 8 lentelę.
18 Žr. Komisijos tarnybų darbinio dokumento I skirsnio 5 paveikslą.
19 Žr. Komisijos tarnybų darbinio dokumento I skirsnio 6 paveikslą, 9 lentelę ir 1 žemėlapį.
20 Žr. Komisijos tarnybų darbinio dokumento I skirsnio 7 paveikslą.

A paveikslas. Dažnių diagrama pagal požeminio vandens klasę (vidutinė metinė nitratų koncentracija)[21,22]. Pateikiami visų skirtingame gylyje esančių požeminio vandens stebėjimo stočių rezultatai.

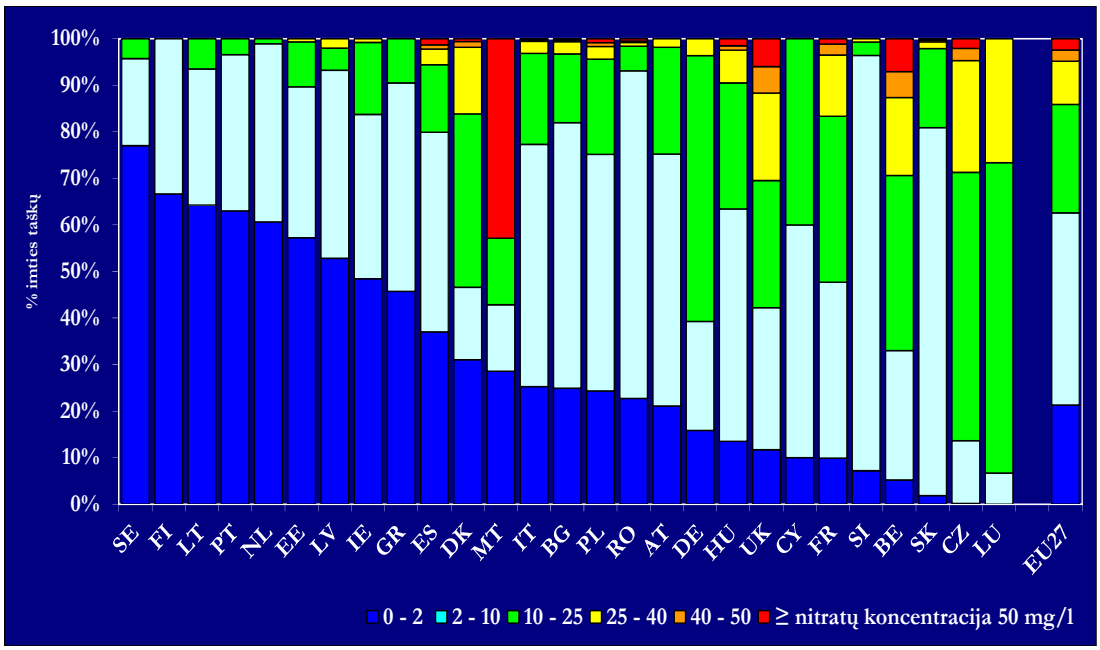
Gėlas paviršinis vanduo

Remiantis metiniais visų vandens stebėjimo stočių ES-27 pateiktais vidurkiais, 62,5 % stočių mėginiuose nitratų koncentracija buvo mažesnė nei 10 mg/l, 2,4 % stočių šis rodiklis sudarė nuo 40 mg/l iki 50 mg/l, o 2,4 % stočių nitratų koncentracija viršijo 50 mg/l[23]. Šiuo atveju padėtis taip pat pagerėjo, palyginti su ankstesniu ataskaitiniu laikotarpiu, per kurį 3 % stočių nitratų koncentracija viršijo 50 mg/l, o 2,9 % stočių šis rodiklis sudarė nuo 40 mg/l iki 50 mg/l. Kalbant apie žiemą paimtų mėginių vidutines vertes, pažymėtina, kad 2,9 % stočių nitratų koncentracija viršijo 25 mg/l, o 2,4 % stočių šis rodiklis buvo didesnis nei 50 mg/l. Mažiausia metinė nitratų koncentracija gėlame paviršiniame vandenyje nustatyta Suomijoje ir Švedijoje, taip pat Lietuvoje, Portugalijoje ir Nyderlanduose, o didžiausia – Maltoje, Jungtinėje Karalystėje ir Belgijoje, kur daugelio stočių paimtuose mėginiuose nitratų koncentracija viršijo 40 mg/l.

21 Požeminio vandens stebėjimo stočių, kuriose ilgą laiką nustatoma maža nitratų koncentracija, duomenys ne visada buvo matuojami kas ketverius metus.

22 Gali būti sudėtinga palyginti A paveikslą su Komisijos tarnybų darbinio dokumento, pridedamo prie Komisijos ataskaitos „Tarybos direktyvos 91/676/EEB dėl vandenų apsaugos nuo taršos nitratais iš žemės ūkio šaltinių įgyvendinimas, remiantis 2004–2007 m. valstybių narių ataskaitomis“, 2 paveikslu dėl to, kad smarkiai skiriasi stebėtų stočių skaičius (pvz., Austrijoje, kadangi ši valstybė narė pranešė visų stebėjimo stočių 2008–2011 m. laikotarpio duomenis, o už 2004–2007 m. laikotarpį pateikė tik suvestinius duomenis).

23 Žr. Komisijos tarnybų darbinio dokumento I skirsnio 8 paveikslą, 10 lentelę ir 4 žemėlapį.

B paveikslas. Vidutinės nitratų koncentracijos dažnio pagal gėlo paviršinio vandens klasę diagrama (vidutinė metinė nitratų koncentracija).

Trofinės būklės vertinimas valstybėse narėse labai skyrėsi. Tai pasakytina ne tik apie naudotus parametrus, bet ir trofinės būklės klasių apibrėžčiai taikytą metodiką[24]. Be to, kai kurios valstybės narės nepateikė duomenų arba pateikė neišsamius duomenis apie upių eutrofikaciją (Vokietija, Danija, Prancūzija, Kipras, Malta, Rumunija ir Jungtinė Karalystė) ir ežerų eutrofikaciją (Kipras, Čekija, Prancūzija, Liuksemburgas, Malta ir Jungtinė Karalystė).

Remiantis visų ES-27 upių stebėjimo stočių pateiktais duomenimis, galima teigti, kad 16,3 % ir 6,3 % upių atitinkamai buvo eutrofinės ir hipertrofinės būklės, o 35,4 % ir 20,6 % upių atitinkamai buvo oligotrofinės arba ultraoligotrofinės būklės. Didžiausias procentinis ultraoligotrofinės būklės upėse esančių stočių skaičius nustatytas Ispanijoje, Bulgarijoje ir Slovėnijoje, o didžiausias procentinis hipertrofinės būklės upėse esančių stočių skaičius – Belgijoje ir Nyderlanduose, taip pat Čekijoje ir Suomijoje. Didelis eutrofikacijos lygis taip pat nustatytas Lietuvoje ir Liuksemburge[25].

Remiantis visų ES-27 ežerų stebėjimo stočių pateiktais duomenimis galima teigti, kad 24,1 % ir 12,7 % ežerų buvo atitinkamai eutrofinės ir hipertrofinės būklės, o 36,6 % ir 2,4 % – atitinkamai oligotrofinės arba ultraoligotrofinės būklės. Didžiausias procentinis ultraoligotrofinės būklės ežeruose esančių stočių skaičius nustatytas Latvijoje ir Ispanijoje, o didžiausias procentinis eutrofinės ir hipertrofinės būklės ežeruose esančių stočių skaičius – Nyderlanduose, Danijoje, Slovakijoje, Lenkijoje, Bulgarijoje ir Belgijoje[26]. Iš esmės upių trofinė būklė yra geresnė nei ežerų trofinė būklė[27].

24 Žr. Komisijos tarnybų darbinio dokumento V skirsnyje pateiktas valstybių narių santraukas.
25 Žr. Komisijos tarnybų darbinio dokumento I skirsnio 10 paveikslą.
26 Žr. Komisijos tarnybų darbinio dokumento I skirsnio 11 paveikslą.
27 Žr. Komisijos tarnybų darbinio dokumento I skirsnio 12 paveikslą ir 7 žemėlapį.

Sūrieji vandenys

Sūriuosiuose vandenyse[28] nitratų koncentracija yra mažesnė, palyginti su nitratų koncentracija gėlame vandenyje[29]. Šiuo atveju remiantis vidutinėmis metinėmis vertėmis galima teigti, kad 1,4 % stočių paimtuose mėginiuose nitratų koncentracija viršijo 25 mg/l, o 72,5 % stočių paimtuose mėginiuose šis rodiklis buvo mažesnis nei 2 mg/l. Panašūs skaičiai nurodomi pateikiant žiemą paimtų mėginių vidutines ir maksimalias vertes.

Trofinės būklės visoje ES-27 įvertinti neįmanoma todėl, kad nemažai valstybių narių nepateikė duomenų[30] ir kad smarkiai skiriasi valstybių narių taikoma vertinimo metodika. Pavyzdžiui, duomenų nepateikė Kipras, Rumunija, Vokietija, Danija, Prancūzija, Airija, Portugalija ir Švedija. Jungtinės Karalystės atveju skaitmeninius duomenis pateikė tik Šiaurės Airija. Belgijos atveju duomenis pateikė tik Flandrija. Remiantis turima informacija, Belgija yra nurodžiusi, kad visi joje esantys sūrieji vandenys yra hipertrofinės būklės, o Bulgarija, Latvija, Lietuva ir Nyderlandai pranešė, kad visose sūriųjų vandenų stebėjimo stotyse nustatyta eutrofinė sūriojo vandens būklė.

Vandens kokybės pokyčių tendencijos

Požeminis vanduo

Palyginus 2008–2011 ir 2004–2007 m. laikotarpių vandens stebėjimo rezultatus ir atsižvelgiant į daugumos stočių duomenis (42,7 %), galima teigti, kad visoje ES-27 ir daugumoje valstybių narių vandens kokybė nepakito, o procentinis stočių, kuriose vandens kokybė suprastėjo, skaičius beveik sutapo su procentiniu stočių, kuriose vandens kokybė gerėjo, skaičiumi (atitinkamai 30,7 % ir 26,6 %). Ši padėtis nelabai skiriasi nuo padėties ankstesniais ataskaitiniais laikotarpiais[31]. Didžiausias procentinis stočių, kuriose vandens kokybė suprastėjo, skaičius nustatytas Airijoje, stabiliausias – Latvijoje, o apie didžiausią procentinis stočių, kuriose vandens kokybė gerėjo, skaičių pranešta Estijoje.

Gėlas paviršinis vanduo

ES-27 metinio nitratų koncentracijos vidurkio mažėjimo tendencija pastebėta 42,1 % visų gėlo vandens stebėjimo stočių, o iš jų 12,1 % stočių pastebėta didelio nitratų koncentracijos mažėjimo tendencija[32]. 38,7 % stebėjimo stočių užfiksuota nepakitusi nitratų koncentracija, o 19,1 % stočių pastebėta koncentracijos didėjimo tendencija[33]. Gėlo paviršinio vandens kokybė ES-27 per esamą ataskaitinį laikotarpį pagerėjo. Procentinis stočių, kuriose nitratų koncentracija 25 mg/l arba 50 mg/l, skaičius sumažėjo, palyginti su 2004–2007 m. laikotarpiu. Duomenų apie paviršinių vandenų trofinės būklės tendencijas nėra dėl duomenų apie daugumą vandens telkinių trūkumo.

4. NITRATAMS JAUTRIŲ ZONŲ NUSTATYMAS

Reikalaujama, kad valstybės narės nustatytų jautrias zonas – visus jų teritorijoje esančius žemės plotus, iš kurių vanduo patenka į užterštus vandenis arba vandenis,

28 Sąvoka „sūrieji vandenys“ reiškia tarpinius, pakrančių ir jūros vandenis.
29 Žr. Komisijos tarnybų darbinio dokumento I skirsnio 9 paveikslą.
30 Žr. Komisijos tarnybų darbinio dokumento I skirsnio 13 a–d paveikslus.
31 Žr. Komisijos tarnybų darbinio dokumento I skirsnio 14 paveikslą ir 3 žemėlapį.
32 Didelio mažėjimo tendencija yra tuomet, kai nitratų koncentracija sumažėja daugiau nei 5 mg/l.
33 Žr. Komisijos tarnybų darbinio dokumento I skirsnio 15 paveikslą ir 6 žemėlapį.

kuriems kyla užteršimo pavojus, jei nebus imtasi jokių veiksmų. Remdamosi vandens stebėjimo rezultatais valstybės narės bent kas ketverius metus turi peržiūrėti ir, jei reikia, patikslinti nitratams jautrias zonas. Valstybės narės gali pasirinkti ne nustatyti konkrečias zonas, bet visoje savo teritorijoje taikyti veiksmų programą. Austrija, Danija, Suomija, Vokietija, Airija, Lietuva, Liuksemburgas, Malta, Nyderlandai, Slovėnija, Flandrijos regionas ir Šiaurės Airija vadovavosi šiuo požiūriu ir taip užtikrino geresnę visų, o ne tik direktyvos I priedo kriterijus atitinkančių, vandenų apsaugą.

Įtraukus valstybių narių, kurios taiko visą teritoriją apimantį požiūrį, visas ES plotas, kuriam taikomos veiksmų programos, 2012 m. sudarė apytiksliai 1 952 086,5 km^2, o tai yra apytiksliai 46,7 % viso ES žemės ploto.

Palyginti su 2008 m., bendras ES nustatytų jautrių zonų plotas padidėjo, visų pirma Rumunijoje, Belgijoje (Valonijoje), Ispanijoje, Švedijoje ir Jungtinėje Karalystėje[34].

5. VEIKSMŲ PROGRAMOS

Reikalaujama, kad valstybės narės parengtų vieną ar daugiau veiksmų programų, kurios būtų įgyvendinamos nustatytose jautriose zonose arba visoje teritorijoje. Į veiksmų programas įtraukiamos bent direktyvos II ir III prieduose nurodytos priemonės, kurios, be kita ko, yra susijusios su laikotarpiais, kai draudžiama tręšti mineralinėmis ir organinėmis trąšomis, mažiausiu reikalaujamu gyvulių mėšlo saugojimo talpyklų dydžiu, dirvos tręšimo apribojimais ir prie vandens telkinių esančių bei šlaitų dirvų tręšimu.

Toliau išvardytos 23 valstybės narės 2008–2011 m. priėmė naują veiksmų programą arba peržiūrėjo anksčiau priimtą veiksmų programą: Austrija, Belgija, Bulgarija, Kipras, Čekija, Estija, Prancūzija, Vengrija, Airija, Lietuva, Liuksemburgas, Latvija, Malta, Nyderlandai, Lenkija, Portugalija, Rumunija, Švedija, Slovėnija, Slovakija, Jungtinė Karalystė ir įvairūs Italijos ir Ispanijos regionai. Pakeistose veiksmų programose daugeliu atvejų buvo sutrumpinti dirvos tręšimo srutomis ir trąšomis terminai ir atitinkamai sumažinti gyvulių mėšlo saugojimo talpyklų dydžiai. Tą patį galima pasakyti ir apie šlaitų dirvos ir dirvos, esančios arti paviršinių vandenų, tręšimą mėšlu ir trąšomis nepalankiomis klimato sąlygomis.

Kalbant apie veiksmų programų veiksmingumą užkertant kelią vandens taršai nitratais ir ją mažinant pažymėtina, kad valstybės narės pateikė labai nedaug informacijos, ir tai verčia susirūpinti. Veiksmų programų padarinius vandens kokybei turėtų vertinti valstybės narės ir tai turėtų būti daroma reguliariai, kad būtų galima priimti informacija pagrįstus sprendimus siekiant ne tik Nitratų direktyvos, bet ir kitų vandens apsaugą reglamentuojančių teisės aktų tikslų. Apskritai galima atkreipti dėmesį į tai, kad kai kuriose valstybėse narėse vandens kokybė pagerėjo įgyvendinus veiksmų programas. Valstybės narės, kurios neseniai peržiūrėjo veiksmų programas, akivaizdų naujų priemonių poveikį vis labiau pajus ateityje. Kitose valstybėse narėse gerinant vandens kokybę gali būti susiduriama su įvairiomis kliūtimis, susijusiomis ne tik su kai kurių veiksmų programos priemonių netinkamumu, bet ir veiksmų programų taikymu mažoms ar pavienėms teritorijoms (pvz., Lenkijoje, Prancūzijoje ir Italijoje), arba kylančiomis dėl įvairių bendrųjų taisyklių išimčių (pvz., dėl laikotarpių tręšti žemę išimčių Nyderlanduose, Vokietijoje ir Liuksemburge).

[34] Žr. Komisijos tarnybų darbinio dokumento II skirsnio 11 lentelę ir 8 žemėlapį.

Bendras trąšų naudojimo apribojimas išlieka viena sudėtingiausių priemonių, kurią reikia įgyvendinti visoje ES. Kai kurios valstybės narės nusprendė nustatyti bendras visoms kultūroms taikomas azoto ribas (Nyderlandai, Airija, Šiaurės Airija ir Flandrijos regionas taip pat nustatė apribojimus fosforui) ir tai yra paprastas ir aiškus būdas informuoti ūkininkus apie jiems nustatytą pareigą ir palengvinti kontrolę. Kitos valstybės narės nusprendė taikyti sudėtingesnes sistemas, kurios nėra tokios aiškios, ir todėl tikėtina, kad jos nebus tokios veiksmingos užtikrinant vandenų apsaugą.

Gyvulių mėšlo saugojimo talpyklų dydis yra kitas svarbus klausimas, kuriam reikia skirti papildomą dėmesį. Talpyklų dydis yra glaudžiai susijęs su ūkininkų patiriama finansine našta, kuri vis dėlto palengvėja dėl padidėjusio azoto turinčio gyvulių mėšlo veiksmingumo ir geresnių darbo sąlygų ėmus naudoti mažiau mineralinių trąšų (dėl to taip pat išskiriama mažiau šiltnamio efektą sukeliančių dujų). Šioje srityje būtina imtis aktyvesnių veiksmų, įskaitant tai, kad reikia surinkti daugiau informacijos apie šiuo metu ūkiuose turimų talpyklų dydžius.

Valstybės narės atsako už veiksmų programų kontrolę, o bendros žemės ūkio politikos kompleksinės paramos naudojimas yra labai svarbus aspektas užtikrinant, kad ūkininkai laikytųsi šios paramos reikalavimų. Pažymėtina, kad Nyderlandai ir Flandrijos regionas sukūrė vertą dėmesio kontrolės metodą, t. y. griežtą mėšlo judėjimo kontrolę naudojant GPS sekimo sistemas.

6. LEIDŽIANČIOS NUKRYPTI NUOSTATOS, SUSIJUSIOS SU 170 KG AZOTO KIEKIU VIENAM HEKTARUI PER METUS

Nitratų direktyvoje numatyta galimybė taikyti leidžiančią nukrypti nuostatą dėl didžiausio su gyvulių mėšlu paskleidžiamo 170 kg azoto kiekio vienam hektarui per metus, jeigu tenkinami direktyvos III priede nustatyti objektyvūs kriterijai, o azoto kiekis, kuriam taikomos leidžiančios nukrypti nuostatos, netrukdo siekti direktyvos tikslų.

Norint taikyti leidžiančias nukrypti nuostatas reikalingas Komisijos sprendimas, kuris priimamas gavus Nitratų komiteto, kuris padeda Komisijai įgyvendinti direktyvą, nuomonę. 2012 m. pabaigoje septynioms valstybėms narėms buvo suteikta teisė atitinkamai visoje savo teritorijoje (Danijai, Nyderlandams, Vokietijai, Jungtinei Karalystei, Airijai) arba kai kuriuose savo regionuose (Flandrijos regione Belgijoje; Lombardijos, Pjemonto, Veneto ir Emilijos-Romanijos regionuose Italijoje) taikyti leidžiančias nukrypti nuostatas[35]. Reikia, kad ūkininkai, kuriems leidžiama taikyti leidžiančias nukrypti nuostatas, taikytų griežtesnius, palyginti su veiksmų programose nustatytais reikalavimais, valdymo standartus, nustatant papildomas pareigas, susijusias su maistinių medžiagų planavimu ir papildomais žemės naudojimo apribojimais. Komisija toliau taikys tinkamas priemones, kad užtikrintų šių programų kokybę, visų pirma suteikdama naują leidžiančią nukrypti nuostatą arba pratęsdama esamos nuostatos taikymą, taip pat atsižvelgdama į vandens kokybės pokyčių tendencijas.

7. PROGNOZUOJAMA VANDENS KOKYBĖ

Vertindamos vandens kokybės pokyčius valstybės narės dažniausiai taiko tendencijų analize ir (arba) kompiuteriniais imitacijų modeliais pagrįstus modelius, kurie kartais

[35] Žr. Komisijos tarnybų darbinio dokumento III skirsnio 12 lentelę.

papildomi žemės ūkio praktikos pokyčių analize. Ne visos valstybės narės pateikė šią informaciją.

Remiantis pateiktų analizių rezultatais galima teigti, kad dauguma valstybių narių planuoja toliau mažinti nitratų koncentraciją požeminiuose ir paviršiniuose vandenyse. Šio tikslo bus siekiama atliekant veiksmingus žemės ūkio praktikos, kuriai įtakos turi įgyvendinama direktyva, pakeitimus ir priimant keletą kaimo plėtros programose numatytų agrarinės aplinkosaugos priemonių, taip pat taikant kompleksinės paramos priemones. Vis dėlto šias prognozes gaubia įvairios abejonės, susijusios su dideliais klimato ir dirvos sąlygų pokyčiams ir jų įtaka vandens, ypač požeminio, kokybei.

8. PAŽEIDIMŲ NAGRINĖJIMO PROCEDŪROS

Nuo 2013 m. birželio mėn. pradėta dešimt pažeidimų nagrinėjimo procedūrų aštuonių valstybių narių atžvilgiu (Prancūzijai – dėl nitratams jautrių zonų (toliau – NJZ) nustatymo ir veiksmų programos (toliau – VP); Liuksemburgui – dėl VP; Graikijai – dėl NJZ nustatymo ir VP; Lenkijai – dėl NJZ nustatymo ir VP; Slovakijai – dėl stebėjimo, NJZ nustatymo ir VP; Bulgarijai – dėl VP; Italijai – dėl VP ir Latvijai – dėl VP). Be to, siekiant išsiaiškinti tam tikrus klausimus, susijusius su kai kurių valstybių narių teisės aktais, kuriais įgyvendinama Nitratų direktyva, septynioms valstybėms narėms buvo išsiųsti septyni prašymai (Belgijai (Valonijai) – dėl NJZ nustatymo, VP ir kontrolės; Bulgarijai – dėl stebėjimo ir NJZ nustatymo; Švedijai – dėl NJZ nustatymo; Maltai – dėl VP; Kiprui – dėl VP; Čekijai – dėl VP; Estijai – dėl VP) pagal projektą „EU Pilot“[36].

Pažeidimų nagrinėjimo procedūros dėl nitratams jautrių zonų nustatymo dažnai yra susijusios su netiksliu eutrofinės būklės vandenų nustatymu ir (arba) žemės plotų, iš kurių vanduo patenka į tokius vandenis, nustatymu. Visų pirma tai pasakytina apie jūrų vandenis.

Pažeidimų nagrinėjimo procedūros dėl veiksmų programų dažniausiai yra susijusios su per trumpais laikotarpiais, per kuriuos dirvą draudžiama tręšti trąšomis ir mėšlu, nepakankamais mėšlo saugojimo talpyklų dydžio reikalavimais, neišsamiomis ir (arba) neaiškiomis bendro trąšų naudojimo apribojimų taisyklėmis, neišsamiomis taisyklėmis, susijusiomis su vandens taršos prevencija taikant taisykles dėl stačių šlaitų, įšalusių arba apsnigtų, arba šalia vandentakių esančių dirvų tręšimo.

9. IŠVADOS IR ATEITIES UŽDAVINIAI

Žemės ūkio poveikis, atsižvelgiant į galvijų, kiaulių ir avių skaičių, 2008–2011 m., nors ir nevienodai, sumažėjo, o atsižvelgiant į naminius paukščius – nepakito, palyginti su 2004–2007 m. laikotarpiu. Dėl tebesitęsiančios ilgalaikės cheminių trąšų sunaudojimo tendencijos ataskaitiniu laikotarpiu taip pat sumažėjo šių trąšų sunaudojimas.

Vandens kokybės stebėjimas pagerėjo: padidėjo bendras požeminio vandens ir paviršinio vandens stebėjimo stočių skaičius. Iš visų požeminio vandens stočių 14,4 % stočių vandens mėginiuose nitratų koncentracija viršijo 50 mg/l, o 5,9 % stočių šis rodiklis buvo nuo 40 mg/l iki 50 mg/l. Tai rodo, kad padėtis, palyginti su

[36] „EU Pilot“ yra 2008 m. vadovaujantis Komisijos komunikatu „Bendrijos teisės taikymas“ [COM(2007) 502 galutinis] sukurta sistema, kurios tikslas – gerinti Komisijos tarnybų ir valstybių narių institucijų darbo metodus.

ankstesniu ataskaitiniu laikotarpiu, šiek tiek pagerėjo, tačiau, nepaisant to, vis tiek reikia imtis papildomų veiksmų taršai mažinti ir užkirsti jai kelią. Padėtis visoje ES yra skirtinga, tačiau kai kuriose valstybėse narėse įgyvendinant veiksmų programas jau pasiekta gerų rezultatų.

Gėlo paviršinio vandens kokybė atsižvelgiant į nitratų koncentraciją pagerėjo. Procentinis stočių, kuriose pranešta apie 25 mg/l arba 50 mg/l viršijančią nitratų koncentraciją, skaičius sumažėjo, palyginti su ankstesniu ataskaitiniu laikotarpiu. Tačiau negalima daryti jokių išvadų dėl trofinės būklės kitimo. Tai lemia du veiksniai: i) skirtingi valstybių narių taikomi vertinimo metodai ir ii) duomenų, visų pirma apie sūriųjų vandenų telkinius, trūkumas. Vis dėlto daugumoje Europos dalių tarpiniai, pakrančių ir jūros vandenys išlieka eutrofinės būklės (Baltijos jūra ir jos pakrantė, Juodoji jūra, kai kurie Šiaurės jūros ir Vidužemio jūros pakrančių ruožai). Nors tai lemia ir kitokios rūšies poveikis (pvz., žmogaus veiklos poveikis, visų pirma pakrantėse, kuriose plėtojamas turizmas), būtina imtis papildomų veiksmų, susijusių su nitratams jautrių zonų plėtimu ir aktyvesniu veiksmų programų įgyvendinimu.

Veiksmų programų kokybė dėl griežtesnių priemonių, patobulintų tręšimo būdų ir griežtesnio vykdymo užtikrinimo iš esmės pagerėjo. Taip pat gerėja informuotumas apie direktyvoje nustatytas pareigas. Tačiau lieka keletas neišspręstų klausimų, visų pirma susijusių su dirvos tręšimo apribojimais ir gyvulių mėšlo talpyklų dydžiu ir statyba susijusiomis priemonėmis. Dėl kitų aspektų, pvz., pastarojo meto energetinių augalų ir biodujų pramonės plėtros (visų pirma Vokietijoje), kyla nauji uždaviniai, kuriuos reikės atitinkamai aptarti veiksmų programose. Kai kuriose valstybėse narėse didėja pieno priemilžis, todėl šioje srityje neišvengiamai taip pat reikės patikslinti mėšlo gamybos koeficientus vienai melžiamai karvei. Verta paminėti, kad patobulėjo kai kurios neatrajotojų šėrimo technologijos, padedančios užtikrinti tinkamą kiekį maistinių baltymų ir fosfatų, ir jos turėtų padėti toliau mažinti maistinių medžiagų kiekį.

Veiksmų programose per mažai dėmesio skiriama sodo kultūroms, tačiau šiuo klausimu valstybės narės bendradarbiauja su mokslininkais, kad geriau suprastų šią sritį ir joje taikomą praktiką. Atsižvelgiant į tai, kad kai kuriose srityse sodo kultūros dėl intensyvaus kultūrų auginimo ir jų charakteristikų kelia didelį pavojų vandeniui, reikės imtis konkrečių priemonių.

Nuolatinį susirūpinimą keliantis klausimas yra susijęs su tuo, kad iš esmės gerinant ūkininkavimo praktiką ir vandens kokybę vis dar išlieka nerimą keliančios sritys, kuriose artimiausiu metu nesitikima padėties gerėjimo ir kurioms ateityje reikės skirti daugiau dėmesio, visų pirma rengiant veiksmų programų priemones. Kai kurios šios nerimą keliančios sritys yra susijusios su intensyvia gyvulininkyste arba sodininkystės produkcijos gamyba, o kitos – su dirva ir geologinėmis terpėmis (pvz., smėlingomis ir lioso dirvomis, taip pat karstinėmis ir kitomis akytosiomis uolienomis). Valstybės narės turės spręsti šiuos klausimus ne vien laikydamosi direktyvos 5 straipsnio 5 dalies reikalavimų ir nuostatų. Vadovaudamasi šiuo straipsniu, Komisija ateityje itin atsižvelgs į poreikį valstybėms narėms imtis papildomų priemonių ar tvirtesnių veiksmų atsižvelgiant į vandens kokybės pokyčių tendencijas.

Naujausi Vandens pagrindų direktyvos (VPD)[37] įgyvendinimo vertinimai ir pagal tarptautines konvencijas atlikti tyrimai rodo, kad dėl pasklidosios taršos šaltinių kyla

[37] Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2000/60/EB, nustatanti Bendrijos veiksmų vandens politikos srityje pagrindus, OL L 327, 2000 12 22, p. 1.

didžiausios kliūtys, trukdančios užtikrinti gerą ES vandenų būklę. Dėl šios priežasties neseniai priimtuose *Europos vandens išteklių išsaugojimo metmenyse*[38] nurodoma, kad Nitratų direktyva yra viena pagrindinių priemonių VPD tikslams pasiekti.

Be to, paaiškėjo, kad Nitratų direktyva padėjo mažinti amoniako ir diazoto oksido kiekį. Tai buvo pasiekta dėl bendro poveikio geresniam mėšlo ir optimaliam trąšų, skirtų tik kultūrų auginimo poreikiams patenkinti, naudojimui. Nitratams jautrių zonų išplėtimas ir (arba) tokių pačių taisyklių taikymas už nitratams jautrių zonų esantiems žemės plotams padės toliau mažinti šias išlakas.

Tolesnis Nitratų direktyvos įgyvendinimas, atsižvelgiant į konsultacinį komunikatą dėl fosforo tvaraus naudojimo (COM(2013) 517), taip pat padės užtikrinti mėšlo ir mineralinės kilmės trąšų išteklių veiksmingumą.

[38] COM(2012) 673 *final*.